

Petra Božanić
Split

ČAKAVŠTINA U SPLITSKIM OSNOVNIM ŠKOLAMA

UDK 811.163.42'282:37.091.3](497.583)

Rukopis primljen za tisak 22. 10. 2024.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

U radu se razmatra zastupljenost zavičajnoga idioma u školskim kurikulumima dvadeset i osam osnovnih škola na području Grada Splita u vidu izvannastavnih i projektnih aktivnosti. Provedeno je istraživanje mješovitoga karaktera. U prvome dijelu istražuje se omjer zastupljenosti navedenih aktivnosti na skupnoj i pojedinačnoj razini. Također se promatra zastupljenost aktivnosti s obzirom na razinu obrazovanja, dakle razrednu i predmetnu nastavu. Podatci se uspoređuju s postojećim istraživanjem o zastupljenosti izvannastavnih sadržaja u otočnim školama kako bi se izveli zaključci o uključivanju jezičnozavičajne sastavnice u većoj urbanoj sredini i manjim mjestima. Drugi dio istraživanja obuhvaća analizu metodičkoga oblikovanja zastupljenih aktivnosti. Dobiveni podatci upućuju na potrebu za dodatnim naporima u očuvanju i promicanju zavičajnih idioma.

Ključne riječi: *nastava hrvatskoga jezika; školski kurikulum; zavičajni idiom.*

1. UVOD

Školska jezična praksa, kao specifična jezična praksa školskoga okružja čiji su izravni nositelji nastavnici, učenici i stručni suradnici, a neizravni roditelji i lokalna zajednica, očekivano je u najvećoj mjeri ostvarena standardnim idiomom (Gudelj-Velaga, 1997: 27–28). Međutim, nemoguće je isključiti nestandardne idiome, a u slučaju školske jezične prakse to je *zavičajni idiom* odnosno *zavičajni* ili *mjesni govor*, određen kao idiom određenoga područja s dijalektalnim obilježjima

koja u svojoj naravi oponiraju standardnomu jeziku (Bežen, 2005: 187). U suvremenome udžbeničkom diskursu zastupljen je naziv *zavičajni govor* (Nemeth-Jajić i Božanić, 2022: 133). No, u nastavi hrvatskoga jezika relacija zavičajnoga govora i standardnoga jezika zahtijeva integrativni pristup uz dokidanje odnosa supostavljenosti i suprotstavljenosti (Nemeth-Jajić i Prvulović, 2012: 291). Tako je učeniku omogućeno poimanje materinskoga jezika u njegovoj punini, pri čemu zavičajni idiom predstavlja potku učenja standarda i njegovanja nematerijalne kulturne baštine (Težak, 1996: 409; Vulić, 2015: 82), što pak omogućuje usavršavanje jezičnih vještina, bolje služenje standardom i razvijanje jezične kulture (Blažeka, 2008: 272). Stoga je uz poučavanje o narječjima jednako vrijedno poučavanje upravo narječjima (Turza-Bogdan, 2009: 173), uz poticanje učenika na upotrebu zavičajnih idioma u nastavi, što suvremeno jezikoslovlje prepoznaje kao neizostavan dio nastavnoga programa (Granić, 2002: 83). S tim u svezi, i predmetni kurikulum, *Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*, prepoznaje važnost imanentnoga jezičnog znanja učenika uz isticanje načela standardnoga jezika i zavičajnosti (2019: 7). Međutim, načelo zavičajnosti često je na marginama rješavanja metodičkih izazova, bez razvoja jasne strategije (Bežen, 2005: 192) i u sjeni drugih jezikoslovno-metodičkih izazova (Vulić, 2015: 78). Primjenu načela zavičajnosti u nastavi znatno otežava izvanjezična zbilja. Globalizacijske tendencije rezultiraju rascjepom standarda i zavičajnih idioma, ali i standarda i stranih jezika, stoga se nastavnici hrvatskoga jezika svakodnevno suočavaju s činjenicom da im učenici bolje poznaju strane jezike nego materinski jezik, a još manje zavičajne idiome (Berbić Kolar, 2015: 73). Primjerice, rezultati istraživanja na populaciji mlađih govornika kajkavskoga narječja upućuju na znatnu razinu nerazumijevanja zavičajnoga idioma, što otegotnim čini nastojanja očuvanja autohtonosti govora kajkavskoga narječja (usp. Leček, 2001).

Očuvanju jezičnozavičajnih posebnosti u prilog ne idu ni dijalektna strujanja hrvatskih govora. Naime, dolazi do jezičnoga utjecaja idioma urbanih sredina na govore manjih mjesta koja gravitiraju četirima velikim hrvatskim gradovima, Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu (Kapović, 2004: 97). S druge strane, i urbana središta promijenila su svoju dijalektnu sliku. Iako se splitski idiom u dijalektološkim radovima određuje kao južnočakavski govor (Finka, 1971: 15; Moguš, 1977: 7; Lisac, 2009: 139), pod utjecajem seobnih valova u vidu doseljavanja štokavskih govornika iz Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine, a istovremene redukcije broja izvornoga čakavskog stanovništva, uz nezanemariv utjecaj standardnoga jezika, postao je heterogen. Točnije, dolazi do preklapanja na granici čakavskoga i štokavskoga sustava (Galović, 2014: 51). Prijašnja istraživanja pokazuju da je već na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće splitski govor sadržavao mnoge sastavnice susjednih štokavskih ikavskih govora (Tomelić, 2000: 119). Stoga se u literaturi splitski

govor često naziva štokavoidnim čakavskim ili polučakavskim idiomom (Vidović, 1993: 11) te određuje kao vrsta polučakavske varijante (Jutronić, 2002: 340). Ipak, smatra se da se splitski idiom još uvijek može svrstati u red temeljno čakavskih idioma (Vulić, 2008: 330).¹ K tomu, splitski je govor odnosno splitska čakavština 2013. godine zaštićena kao nematerijalno kulturno dobro (Mardešić Komac, 2017). U Registru kulturnih dobara Republike hrvatske zapisan je pod registarskim brojem Z-5902. Upravo zbog poljuljane pozicije splitskoga govora nametnut je imperativ očuvanja njegove izvornosti i opstojnosti. Štoviše, organski su idiomi, iako najistaknutiji, ipak najugroženiji oblik nematerijalne baštine, a njihovom se ugrozom kao prijetnja pojavljuje postupno nestajanje jezične raznolikosti (Božanić, 2014: 341).

Nameće se pitanje na koji je način splitski govor, i uopće čakavština kao zavičajni idiom, implementiran u splitske osnovne škole u vidu izvannastavnih sadržaja, koji obuhvaćaju izvannastavne i projektne aktivnosti te su dio šire školske jezične prakse. Izbor izvannastavnih sadržaja važan je zato što učenicima omogućuje aktivnu upotrebu zavičajnih idioma. Štoviše, u tim vrstama aktivnosti leži potencijal integracije različitih nastavnih sadržaja (Ljubešić, 2015: 88). Projektni je sustav obilježen učeničkim povezivanjem spoznaja o određenoj temi iz različitih izvora, pri čemu se učenik služi višim misaonim procesima te primjenjuje, analizira, sistematizira, vrednuje i kreira potaknut izvannastavnim sadržajima (Bežen, 2008: 303). Kad je riječ o izvannastavnim aktivnostima, one su u hrvatskim metodičkim krugovima slabije istražene (Šiljković, Rajić i Bertić, 2007: 143), no u posljednje vrijeme autori se bave tim pitanjem (usp. Mlinarević i Burst Nemet, 2012; Pejić Papak i Vidulin, 2016; Božanić, 2023), posebno analizom školskih kurikula, kao izvora izvannastavnih i projektnih aktivnosti određene škole (usp. Puzić, 2015). Dapače, izvannastavni su sadržaji u praksi potvrđeni kao jedan od ključnih čimbenika unaprjeđenja kvalitete pojedine škole (usp. Visković, 2016).

U ovome se radu pozornost posvetila problemu očuvanja splitskoga govora i čakavskoga zavičajnog idioma u splitskim osnovnim školama, odnosno zastupljenosti čakavskoga zavičajnog idioma u školskoj jezičnoj praksi splitskih škola u vidu izvannastavnih i projektnih aktivnosti.

¹ S obzirom na to da se cilj ovoga rada ne odnosi na proučavanja značajaka splitskoga govora, nije naveden detaljniji pregled njegovih obilježja. Ipak, upućuje se na relevantnu literaturu: Magner, 1976; Jutronić, 1986, 2010 i 2018; Tomelić, 2000; Tomelić Čurlin i Runjić-Stoilova, 2008 i 2010; Vulić, 2008; Menac-Mihalić i Menac, 2011; Galović, 2014, 2015 i 2018a; Jutronić, Tomelić Čurlin i Runjić-Stoilova 2016; Galović i Jutronić, 2021; Galović i Togonal, 2021; Božanić, 2021; Brešan Ančić, 2024.

2. METODOLOGIJA

Cilj je ovoga rada razmotriti zastupljenost čakavskoga zavičajnog idioma u školskim kurikulumima osnovnih škola na splitskome području u vidu izvannastavnih sadržaja, tj. izvannastavnih i projektnih aktivnosti. Korpus istraživanja čine školski kurikuli, dostupni na mrežnim stranicama škola,² a u istraživanje su uključeni kurikuli dvadeset i osam osnovnih škola: OŠ *Blatine – Škrape*, OŠ *Bol*, OŠ *Brda*, OŠ *Dobri*, OŠ *Kamen – Šine*, OŠ *Kman*, OŠ *Lokve – Gripe*, OŠ *Lučac*, OŠ *Manuš*, OŠ *Marjan*, OŠ *Mejaši*, OŠ *Meje*, OŠ *Mertojak*, OŠ *Plokite*, OŠ *Pojišan*, OŠ *Pujanki*, OŠ *Ravne njive – Neslanovac*, OŠ *Skalice*, OŠ *Split 3*, OŠ *Spinut*, OŠ *Sučidar*, OŠ *Trstenik*, OŠ *Visoka*, i OŠ *Žnjan – Pazdigrad*, uz škole OŠ *Slatine*, OŠ *Srinjine*, OŠ *Stobreč* i OŠ *Žrnovnica*, kojima je osnivač Grad Split, ali koje su dio širega splitskog područja, stoga u tim sredinama egzistiraju lokalni čakavski idiomi uz veće ili manje štokavske utjecaje.³ S obzirom na to da na žrnovskome području djeluju i dvije područne škole (PŠ *Sitno Gornje* i PŠ *Sitno Donje*), a njihovi školski kurikuli dio su kurikula matičnih osnovnih škola, u ovome radu one nisu posebno izdvojene. Dakle, pod nazivom 'splitske' ili 'gradske' škole u ovome se radu radi olakšana prikaza shvaćaju škole u ovlasti Grada Splita.

Provedeno je istraživanje mješovitoga karaktera u kombinaciji kvantitativne i kvalitativne metodologije. U prvome dijelu istražuje se omjer zastupljenosti navedenih aktivnosti na skupnoj i pojedinačnoj razini. Također se promatra zastupljenost aktivnosti s obzirom na razinu obrazovanja, dakle razrednu i predmetnu nastavu. Raščlamba se usmjerila na aktivnosti u čijoj je razradi, odnosno cilju, zadatcima, namjeni ili načinu realizacije navedena dijalektna sastavnica i obrada čakavskoga zavičajnog idioma, to jest načini njegova usvajanja, obrade i očuvanja. Tako u korpus nisu uključene aktivnosti koje samo u svojem imenu nose dijalektnu značajku, a njihov je cilj vezan za očuvanje drugoga oblika kulturne baštine ili se bave nastavnim sadržajem koji nije usmjeren na zavičajni idiom. Očekuje se da će veći broj aktivnosti biti zabilježen u razrednoj nastavi, što je posljedica kurikulumnih tendencija jer su ishodi koji uključuju zavičajni idiom usmjereniji upravo na tu obrazovnu razinu, a smanjuju se u predmetnoj nastavi.⁴ Podatci se uspoređuju s postojećim istraživanjem o zastupljenosti izvannastavnih sadržaja u otočnim školama čiji je zavičajni idiom dio južnočakavskoga spektra (Božanić, 2023) kako

² Školski kurikuli dostupni su na mrežnim stranicama škola, a popisani su na kraju rada pod odjeljkom *Izvori*.

³ Više u Hraste, 1948; Moguš, 1977; Lisac, 2009; Galović, 2018b; Mužinić, 2022.

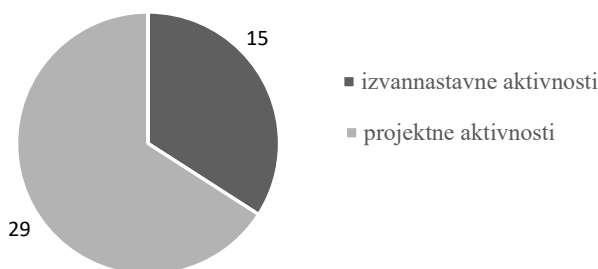
⁴ Razredna nastava: OŠ HJ A.1.6., OŠ HJ A.2.6., OŠ HJ A.3.6., OŠ HJ B.3.4., OŠ HJ A.4.6.; predmetna nastava: OŠ HJ A.5.6., OŠ HJ B.5.4. (*Kurikul*, 2019: 15, 23, 29, 31, 35, 41, 43).

bi se izveli zaključci o uključivanju čakavske jezičnozavičajne sastavnice u većoj, urbanoj sredini i manjim, otočnim sredinama. Pretpostavlja se da će otočne škole više isticati očuvanje vlastitoga zavičajnog idioma od gradskih škola jer manje sredine upravo zbog svoje malobrojnosti intenzivnije osjećaju udare na opstojnost zavičajnoga idioma. Drugi dio istraživanja obuhvaća analizu metodičkoga oblikovanja zastupljenih aktivnosti. Utvrđuje se vrsta aktivnosti i način njezine realizacije kako bi se zastupljene aktivnosti tematski klasificirale, uz razmatranje vrste jezične djelatnosti koja se njima razvija (čitanje, pisanje, govorenje, slušanje).

3. REZULTATI I RASPRAVA

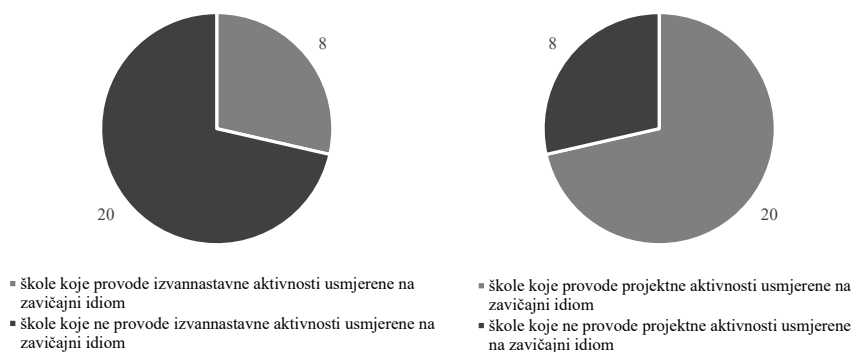
3.1. ZASTUPLJENOST ZAVIČAJNOGA IDIOMA U IZVANNASTAVNIM SADRŽAJIMA

Ukupno su zabilježena četrdeset i četiri izvannastavna sadržaja usmjerena na čakavski zavičajni idiom u splitskim školama.⁵ Od toga se provodi petnaest izvannastavnih aktivnosti (34,1 %) te dvadeset i devet projektnih aktivnosti (65,9 %) (slika 1). Kada je riječ o pojedinačnome omjeru, izvannastavne aktivnosti realiziraju se u osam od dvadeset i osam škola (28,6 %), a projektne aktivnosti u šesnaest od dvadeset i osam škola (57,1 %) (slika 2). Primjetno je da je veći broj izvannastavnih sadržaja ostvaren u vidu projektnih aktivnosti, a to je potvrđeno i u otočnim školama (Božanić, 2023: 159). Afirmacija projektnih aktivnosti vodi prema »aktivnome korištenju zavičajnoga idioma u nastavi i slobodnim aktivnostima s naglaskom na proces istraživanja kojim učenici dolaze do novih spoznaja« (Božanić, 2023: 162).

Slika 1. Ukupni omjer zastupljenosti izvannastavnih i projektnih aktivnosti usmjerenih na čakavski zavičajni idiom u osnovnim školama Grada Splita

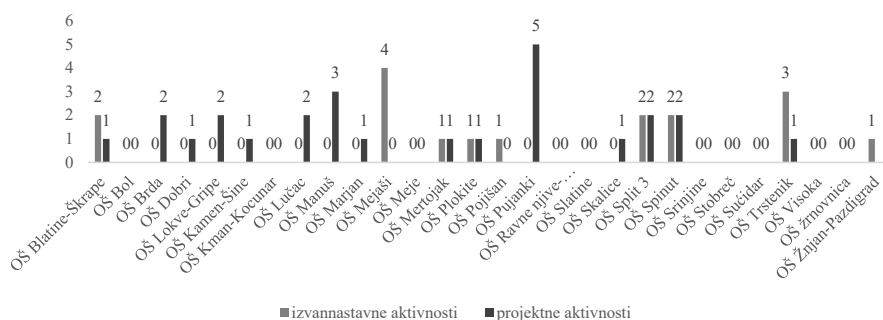
⁵ Detaljan popis svih aktivnosti nalazi se na kraju rada u tablici 1 i tablici 2.

Slika 2. Pojedinačni omjer zastupljenosti izvannastavnih i projektnih aktivnosti usmjerenih na čakavski zavičajni idiom u osnovnim školama Grada Splita

Sagledavši pojedinačnu zastupljenost jezičnozavičajnih sadržaja u svakoj od dvadeset i osam škola, najviše ih je zastupljeno u OŠ *Pujanki* i to pet projektnih aktivnosti. Četiri su sadržaja zastupljena u OŠ *Mejaši* (četiri izvannastavne aktivnosti), OŠ *Split 3* (dvije izvannastavne i dvije projektnu aktivnosti), OŠ *Trstenik* (tri izvannastavne i jedna projektnu aktivnost) i OŠ *Žnjan – Pazdigrad* (jedna izvannastavna aktivnost i tri projektnu aktivnosti). OŠ *Blatine – Škrape* (dvije izvannastavne i jedna projektnu aktivnost) i OŠ *Manuš* (tri projektnu aktivnosti) provode tri takve aktivnosti. Dva izvannastavna sadržaja usmjerena na zavičajni idiom ostvaruju se u OŠ *Brda* (dvije projektnu aktivnosti), OŠ *Lokve – Gripe* (dvije projektnu aktivnosti), OŠ *Lučac* (dvije projektnu aktivnosti), OŠ *Mertojak* (jedna izvannastavna i jedna projektnu aktivnost), OŠ *Plokite* (jedna izvannastavna i jedna projektnu aktivnost) i OŠ *Spinut* (dvije projektnu aktivnosti). OŠ *Dobri* (jedna projektnu aktivnost), OŠ *Kamen – Šine* (jedna projektnu aktivnost), OŠ *Marjan* (jedna projektnu aktivnost), OŠ *Pojišan* (jedna izvannastavna aktivnost) i OŠ *Skalice* (jedna projektnu aktivnost) provode jedan takav sadržaj. U deset škola od dvadeset i osam (35,7 %) nije zabilježena nijedna aktivnost, dakle ni izvannastavna ni projektnu, koja njeguje čakavski zavičajni idiom (slika 3). U otočnim je školama taj postotak bio manji (Božanić, 2023: 162) bez obzira na veću brojnost gradskih škola. Time je potvrđena početna hipoteza da manja mjesta čvršće čuvaju svoj lokalni idiom. Iako, važno je naglasiti da četiri osnovne škole na širem području, dakle rubnim dijelovima razmotrena korpusa, OŠ *Slatine*, OŠ *Srinjine*, OŠ *Stobreč* i OŠ *Žrnovnica*, ne provode nijednu aktivnost za promicanje zavičajnoga idioma. U otočnim sredinama stanovništvo je manje podložno promjenama i ipak rjeđe dolazi

do migracija negoli u priobalnome pojasu. To osigurava kontinuitet značajaka mjesnoga govora. Nadalje, ljudi u manjim zajednicama, poput otočnih, često imaju čvršće socijalne veze te se komunikacija među njima uglavnom odvija na mjesnome govoru. U takvu okružju postoji jača tendencija zadržavanja tradicije, pa tako i lokalnoga idioma, kako bi se očuvao zajednički identitet i osjećaj pripadnosti. Mnogi stanovnici manjih mjesta imaju izražen osjećaj lokalnoga identiteta, a jezik je njegov ključni dio. Zavičajni idiom tako služi kao sredstvo oponiranja »globalizaciji« jezika i standardizaciji, a njegovom implementacijom u nastavu postaje specifičnom odlikom pojedine školske ustanove. S druge strane, urbana je sredina počesto višekulturno mjesto s mnogo jezičnih varijanata. K tomu, gradsko je i prigradsko stanovništvo izloženo utjecaju masovnih medija, obrazovnih i drugih institucija, gdje dominira standardni jezik. U takvu okružju standard postaje kohezivnim komunikacijskim sredstvom te postoji manja tendencija isticanja specifičnosti zajednice. Štoviše, velikomu broju stanovnika urbani idiom nije organski, stoga se njime ne identificiraju i nemaju unutarnju motivaciju za njegovim očuvanjem.

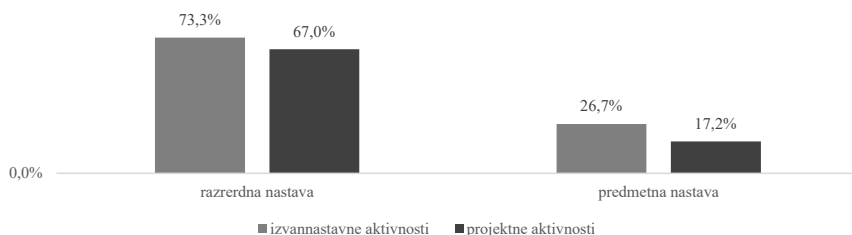

Slika 3. Zastupljenost izvanastavnih i projektnih aktivnosti usmjerenih na čakavski zavičajni idiom u pojedinim osnovnim školama Grada Splita

Dobiveni su podatci indikativni. Vidljivo je da većina gradskih škola provodi barem jednu aktivnost usmjerenu na zavičajni idiom. Drugim riječima, u većini se škola, u njih osamnaest od dvadeset i osam (64,2 %), učenike detaljnije upoznaje s čakavštinom. Ipak, i dalje je to manji broj od aktivnosti koje provode otočne škole (Božanić, 2023: 162). Također, očit je nesrazmjer zastupljenih aktivnosti. Dok neke škole imaju četiri ili pet jezičnozavičajnih izvanastavnih sadržaja, neke ne provode nijedan, a takvo je što zamijećeno i u otočnim školama (Božanić, 2023:

162), što ističe činjenicu da je implementacija čakavštine u izvannastavne sadržaje uvjetovana voljom nastavnika za njezinim provođenjem u nastavi.

Nadalje, cilj je bio razmotriti zastupljenost izvannastavnih i projektnih aktivnosti na dvjema osnovnoškolskim obrazovnim razinama, razrednoj i predmetnoj nastavi. Od izvannastavnih aktivnosti njih jedanaest provodi se u razrednoj nastavi (73,3 %), a četiri ih se provode u predmetnoj nastavi (26,7 %). Od dvadeset i devet projektnih aktivnosti njih dvadeset provodi se u razrednoj nastavi (67 %), pet u predmetnoj nastavi (17,2 %), a četiri na razini cijele škole (13,8 %). Dobivenim je podacima potvrđena početna hipoteza da su izvannastavni sadržaji usmjereni na zavičajni idiom zastupljeniji u razrednoj nego u predmetnoj nastavi, a takva je tendencija zabilježena i u otočnim školama (Božanić, 2023: 163). Dakle, dolazi do znatnoga pada obiju vrsta aktivnosti u predmetnoj nastavi (slika 5). Razlog tomu može se tražiti u početnome učenju standardnoga jezika u odnosu na zavičajne idiome (Težak, 1996: 407–408), čiji se pozitivni rezultati ogledaju i u analizi učeničkih radova (usp. Puljak, 2011). No, razvidno je da se prijelazom na predmetnu nastavu naglo prekida kontinuitet bavljenja zavičajnim idiomima, a učenici upravo tada postaju jezično zreliji i mogu poimati složenije jezične pojave u međudodnosu standarda i zavičajnoga idioma. Usto, neupitan je pozitivan utjecaj učenja o zavičajnome idiomu u kontekstu jačanja intelektualnih i socijalnih kompetencija učenika (usp. Nemeth-Jajić i Prvulović, 2012). Vulić (2015: 81) predlaže da predmetna nastava posluži razumijevanje razloga razlikovanja zavičajnoga i standardnojezičnoga idioma. Dodali bismo da učenjem zavičajnoga idioma u kontekstu određenoga narječja učenici razvijaju sposobnost izražavanja na više idioma, što pridonosi njihovoj općoj jezičnoj kompetenciji. Razvijanje sposobnosti razumijevanja i prebacivanja iz jednoga jezičnog idioma u drugi (organski idiom i standardni jezik) može povoljno utjecati na učenikovu sposobnost komunikacije i kreativnog izražavanja, a sve potpomognuto mogućnošću pokretanja istraživačkih aktivnosti i projekata.

Slika 4. Zastupljenost izvannastavnih i projektnih aktivnosti usmjerenih na čakavski zavičajni idiom u razrednoj i predmetnoj nastavi u osnovnim školama Grada Splita

3.2. METODIČKO OBLIKOVANJE IZVANNASTAVNIH SADRŽAJA

Promatranje broja zastupljenosti jezičnozavičajno usmjerenih izvannastavnih i projektnih aktivnosti ništavno je bez uzimanja u obzir njihova metodičkoga oblikovanja. Potrebno je razmotriti jesu li aktivnosti usmjerene isključivo na njegovanje zavičajnoga idioma ili su pak dio šire tematske ili problemske skupine. Važno je naglasiti da su oba pristupa jednako vrijedna. Usmjeravanjem na jezičnozavičajnu sastavnicu učenici su fokusirani na rješavanje problema primijenjene lingvistike i uranjaju u dijalektološke izazove, a multidisciplinarni pristup omogućuje učenicima sagledavanje šire perspektive i smještanje zavičajnoga idioma u kontekst cjelokupne nematerijalne kulturne baštine (Stakić i Maričić, 2021: 55).

Izvannastavne aktivnosti na području Grada Splita usmjerene na jezičnozavičajnu sastavnicu uglavnom se ostvaruju u sklopu literarnih, dramskih i/ili recitatorskih sekcija (*Dramsko-recitatorska skupina, Literarna i medijska grupa, Literarno-novinski klub, Recitatorska grupa*), mješovitih aktivnosti (*Folklor, Klapa, Projektna grupa, Kreativno-rekreacijska*) i onih koje obrađuju više tema iz kulturne baštine (*Čuvari baštine, Mali čuvari baštine*). Zanimljivo, samo je jedna izvannastavna aktivnost usmjerena isključivo na zavičajni idiom (*Lipa splitska rič*). U otočnim su školama zabilježene tri samostalne jezičnozavičajne aktivnosti (Božanić, 2023: 164). Dakle, u okviru izvannastavnih aktivnosti u gradskim se školama većim dijelom zavičajni idiom obrađuje kao popratni sadržaj i sagledava kao dio šire baštinske perspektive (tablica 1).

Projektne aktivnosti s isključivo jezičnozavičajnom sastavnicom brojnije su od takvih izvannastavnih aktivnosti. U splitskim je školama zabilježeno njih jedanaest (*Ča triba govorit, Besida, Lipi naš ča* – u četirima školama, *Da se ne zaudobi naše lipo ča, Zavičajna abeceda, Izrada slikovnoga rječnika mjesnoga govora, Spli'ski đir, Ta divna splitska rič*). Otočne škole također bilježe veći broj projektnih aktivnosti koje se izravno bave zavičajnim idiomom u odnosu na izvannastavne aktivnosti, no opetovano je to veći broj nego u gradskim školama (Božanić, 2023: 165). U splitskim su školama zabilježeni projekti, točnije njih osam, koji obrađuju širi tematski okvir kulturne baštine, a unutar njega i zavičajni idiom (*Moj lipi Split, Zavičajna baština, Lijepom našom, Neka nova dica za »Izgubljenu generaciju«, Kolajna, Čitanjem do znanja, Grad mi priča, Mačka u kampanelu*). Zavičajnim se idiomom načelno bave i projekti u okviru manifestacija kao što su *Dani hrvatskoga jezika, Mjesec hrvatskoga jezika u našoj školi, Mjesec hrvatske knjige, Međunarodni dan školske knjižnice »Naše malo misto«, Za hrvatskim stolom – radionica o hrvatskim narječjima* (tablica 2), pri čemu je zavičajni idiom koreliran s drugim nastavnim područjima predmeta Hrvatski jezik.

Uključivanje više izvannastavnih i projektnih aktivnosti koje se izravno bave zavičajnim idiomom može donijeti više prednosti za očuvanje kulturnoga naslijeđa te razvoj jezičnih vještina i identiteta učenika. Učenici mogu bolje razumjeti svoje korijene, povijest i kulturnu baštinu. Škole time postaju čuvari jezične tradicije i njihova je uloga u tome procesu nemjerljiva. Nadalje, rad na zavičajnome idiomu pomaže učenicima razviti dublju vezu sa svojom zajednicom. Učenjem o vlastitoj zavičajnoj idiomu učenici razvijaju osjećaj pripadnosti i ponosa prema svojoj lokalnoj sredini, što može poboljšati njihov cjelokupni stav prema učenju i školovanju. Također, učenici mogu postati svjesniji jezične raznolikosti hrvatskoga jezika, što može povećati toleranciju prema različitim organskim idiomima, dijalektima i narječjima te smanjiti predrasude prema ljudima koji govore drugim idiomima. Takva nastojanja nadasve će cijeniti bogatstvo hrvatskoga jezika i poimanje da standardni jezik nije jedini vrijedni jezični varijetet (usp. Grahovac-Pražić, 2017).

Zabilježene izvannastavne i projektne aktivnosti obrađuju različite aspekte zavičajnoga idioma. Tako neke od njih u suodnos postavljaju zavičajni idiom i standardni jezik s ciljem razvoja ljubavi prema oboma, standardnu i mjesnomu govoru, potom uočavanja bogatstva književne i dijalektne baštine te uočavanja razlika između standardnoga jezika i zavičajnoga idioma s krajnjom namjenom uočavanja jezične raznolikosti hrvatskoga jezika (tablica 1 i tablica 2). Posebno se pozitivnim ističe upoznavanje učenika s dijalektnom književnosti, u ovome slučaju s djelima Miljenka Smoje (tablica 2). Pozicioniranjem zavičajnoga idioma u širi jezični kontekst prvotno se polazi od jezičnoga osjećaja, imanentnoga jezičnog znanja.⁶ Pritom se zavičajni idiom promatra kao oblik jezične kompetencije, a imanentno se jezično znanje pokreće prilikom usvajanja standardnoga jezika i ovladavanja standardno-jezičnom kompetencijom (usp. Alerić, 2007). Nemeth-Jajić (2018: 43) ističe da: »Time učenike ujedno upućujemo na sličnosti i razlike koje su u prošlosti postojale u pogledima na jezični razvoj te na uspostavljanje poveznica među njima.«

Usmjerenost na otkrivanje leksičkoga sloja zavičajnoga idioma jedan je od potvrđenih primjera dobre prakse, pri čemu se najčešće izrađuju zavičajni rječnici (Vulić, 2015: 81). Stoga u korpusu također pronalazimo mnoštvo aktivnosti usmjerenih na leksičku odrednicu zavičajnoga idioma, a realizirane su od razine usvajanja nepoznatih i manje poznatih zavičajnih riječi i njihove uporabe ili uporabe rječnika do izrade rječnika zavičajnoga govora, slikovne abecede, slovarice ili razredne kuharice (tablica 1 i tablica 2). Primjeri dobre prakse ogledaju se u trima projektnim aktivnostima koje zahtijevaju istraživački rad, *Besida*, *Grad mi priča* i *Ta divna splitska rič* (tablica 2), u kojima učenici do spoznaja dolaze prikupljanjem teksto-

⁶ O utjecaju imanentnoga jezičnog sustava na ovladavanje normiranim jezičnim sustavom više u Težak, 1996; Alerić, 2006 i Lazzarich, 2017.

va na zavičajnome idiomu i otkrivanjem jezičnih činjenica, što rezultira izradom rječnika. Važnost poticanja kreativnoga mišljenja proizlazi iz rješavanja problema ili redefiniranja postojećega, što potiče učenike na iskustveno učenje omogućujući stvaranje optimalnih uvjeta za suradničko učenje i razvoj učenikovih sposobnosti (Koludrović i Reić Ercegovac, 2010: 436). Štoviše, primjena problemsko-istraživačkoga pristupa potiče razvoj lingvističkoga mišljenja (Nemeth-Jajić, 2018: 41).

Usporedbom metodičkoga oblikovanja aktivnosti gradskih i otočnih škola uočavaju se sličnosti vezane za aktivnosti koje ističu povezanost zavičajnoga idioma i standardnoga jezika te aktivnosti kojima se obrađuje leksička razina (Božanić, 2023: 165). Međutim, u gradskim školama nije uočena aktivnost kojom »učenici terenskim istraživanjem snimaju materijal, točnije razgovor sa starijim mještanima na temelju kojega se analizira zavičajni idiom i stvara digitalna inačica usmenih zapisa, što služi za sistematizaciju istraženih zavičajnih riječi i izraza« (Božanić, 2023: 166). To je i razumljivo jer u urbanoj sredini učenici teško mogu pronaći govornika čiji je organski idiom, u ovome slučaju, splitska čakavica. Stoga su gradske škole ograničene nedostatkom vremena i resursa za takav način provođenja aktivnosti. U manjim sredinama, ovdje otočnima, zavičajni je idiom važniji za zajednicu, pa su škole motiviranije angažirati učenike istraživačkim projektima ove vrste jer se zavičajni idiom doživljava kao ključan dio lokalnoga identiteta.

S druge strane, gradske su škole usmjerene na takozvano prenošenje tekstova sa zavičajnoga idioma na standardnojezični idiom i obratno (tablica 1 i tablica 2) u odnosu na otočne škole (usp. Božanić, 2023). Time učenici razvijaju niz važnih jezičnih vještina. Prvotno učenici stječu bolju svijest o jezičnim varijetetima, jezičnoj raznolikosti i sociolingvističkim aspektima jezika, pri čemu shvaćaju ulogu jezika u različitim društvenim i kulturnim kontekstima. Učenici obogaćuju svoje rječnike otkrivajući nove riječi i izraze uz razvijanje sposobnosti pronalaska odgovarajućih izraza na standardnome jeziku za zavičajne lekseme i obratno. Nadalje, prenošenje tekstova zahtijeva poznavanje gramatičkih struktura. Učenici usvajaju specifične gramatičke oblike zavičajnoga idioma te načine njihova preoblikovanja u standardni jezik. Time se uspostavlja metajezična svjesnost,⁷ gdje učenici postaju svjesniji jezičnih struktura razvijajući sposobnost reflektiranja o jeziku i razumijevanja djelovanja različitih jezičnih varijeteta.

S obzirom na to da predmetni kurikulum (2019: 6) ističe da »vještine slušanja, govorenja, čitanja, pisanja i njihova međudjelovanja pridonose njegovoj (učenikovoj, op. a.) osobnoj dobrobiti i omogućuju mu (učeniku, op. a.) djelovanje u osobnim, društvenim, kulturnim i poslovnim prigodama«, potrebno je provjeriti koje jezične vještine razvijaju aktivnosti usmjerene na jezičnozavičajnu sastavnicu u školama

⁷ O metajezičnosti više u Jelaska, 2020.

Grada Splita. Usporedbom s aktivnostima otočnih škola (usp. Božanić, 2023) razvidno je da je u gradskim školama manje zastupljena kategorija usmenosti i usmene predaje, a time i vještina aktivnoga slušanja (usp. Visinko, 2022). Vještina je govorenja uglavnom realizirana usmenim izražavanjem u vidu prezentiranja sadržaja ili tekstova na zavičajnome idiomu, a nekolicina ističe i pravilan izgovor riječi na zavičajnome idiomu (tablica 1 i tablica 2). Izraženo je pisano (literarno) stvaralaštvo u zavičajnom idiomu kojemu prethodi čitanje različitih vrsta dijalektnih tekstova. Čitanje je većim dijelom interpretativno, a manjim stvaralačko ili problemsko (usp. Visinko, 2010). U odnosu na otočne škole (usp. Božanić, 2023), u gradskim školama više se potiče dramsko stvaralaštvo, što je ohrabrujuće kad se zna da je upravo dramsko izražavanje najslabije zastupljen oblik izražavanja u hrvatskome obrazovnom sustavu (Gruić i Rimac Jurinović, 2018: 144).

Tablica 1. Izvannastavne aktivnosti

Aktivnost	Obrazovna razina ⁸	Oblikovanje aktivnosti s usmjerenjem na zavičajni idiom
<i>Lipa spliska rič</i>	RN	»Očuvati i promicati splitski govor (kulturna baština Republike Hrvatske). Educirati učenike o splitskoj čakavštini i upoznati ih običajima starih Splićana« (OŠ Blatine – Škrape: 62).
<i>Folklor</i>	RN	»Njegovanje tradicijskih dječjih igara, plesova i zavičajnog govora« (OŠ Blatine – Škrape: 74).
<i>Dramsko-recitatorska skupina</i>	RN	»Razvijati ljubav prema književnom jeziku i zavičajnom govoru« (OŠ Mejaši).
<i>Mali čuvari baštine</i>	RN	»Upoznavanje i razumijevanje zavičajnog jezika i govora« (OŠ Mejaši: 69).
<i>Klapa</i>	PN	»Prezentiranje tradicijskog izričaja svog zavičaja, usvajanje nepoznatih i manje poznatih dalmatinskih riječi« (OŠ Mejaši: 100).
<i>Literarna i medijska grupa</i>	PN	»Doživljaj umjetničke književne i dijalektalne baštine. Čitanje proznih, lirskih i dramskih djela pisanih standardom i dijalektom« (OŠ Mejaši: 77).

⁸ RN = razredna nastava, PN = predmetna nastava.

Aktivnost	Obrazovna razina	Oblikovanje aktivnosti s usmjerenjem na zavičajni idiom
<i>Čuvari baštine</i>	RN	»Upoznavanje učenika s narodnim plesovima, glazbom, napjevima i čakavskim narječjem kao sastavnim dijelom opće kulture učenika vezanih za narodnu baštinu užeg i šireg zavičaja« (OŠ <i>Mertojak</i> : 80).
<i>Čuvari baštine</i>	RN	»Upoznavanje i razumijevanje zavičajnog jezika i govora (...) osposobljavati učenike za nastup pred publikom, razvijati učenikovo samopouzdanje i pozitivno viđenje sebe u pjevanju, plesanju, literarnom i dramskom stvaralaštvu na zavičajnom govoru (splitska čakavica)« (OŠ <i>Plokite</i> : 76).
<i>Mali čuvari baštine</i>	RN	»Govor naših starih – upoznavanje čakavice kao zavičajnog jezika uz korištenje rječnika splitskog govora. Govor naših starih – njegovanje čakavice kao zavičajnog jezika pisanjem pjesme ili kratke humoristične priče korištenjem pojmova po izboru iz rječnika čakavštine« (OŠ <i>Pojišan</i> : 31).
<i>Čuvari baštine</i>	RN	»Upoznavanje i razumijevanje zavičajnog jezika i govora (...) razvijanje učenikova samopouzdanja i pozitivnog viđenja sebe u pjevanju, plesanju, literarnom i dramskom stvaralaštvu na zavičajnom govoru (splitska čakavica)« (OŠ <i>Split</i> 3: 104).
<i>Literarno-novinarski klub</i>	PN	»Pisanje na narječju« (OŠ <i>Split</i> 3: 122).
<i>Recitatorska grupa</i>	PN	»Izvanastavna aktivnost recitatorske grupe sa naglaskom na dijalektnoj književnosti« (OŠ <i>Trstenik</i> : 11).
<i>Recitatorska skupina</i>	RN	»Razvijati ljubav prema čakavskom izričaju« (OŠ <i>Trstenik</i> : 3).
<i>Kreativno-rekreacijska</i>	RN	»Razvijati ljubav prema pisanoj riječi i zavičajnom govoru i igrama. Njegovati stare običaje i igre te zavičajni govor« (OŠ <i>Trstenik</i> : 8).
<i>Projektna grupa</i>	RN	»Radionice kreativnog čitanja i pisanja (obrnuta priča, priča u priči, nemoguća priča, priča prevedena na zavičajni govor)« (OŠ <i>Žnjan – Pazdigrad</i> : 51).

Tablica 2. Projektne aktivnosti

Aktivnost	Obrazovna razina ⁹	Oblikovanje aktivnosti s usmjerenjem na zavičajni idiom
<i>Ča triba govorit</i>	RN	»Slušanje i čitanje tekstova na zavičajnom govoru, motiviranje učenika za čitanje tekstova na čakavštini, pisanje malog rječnika čakavštine« (OŠ Blatine – Škrpe: 187).
<i>Moj lipi Split</i>	RN	»Njegovati zavičajni jezik« (OŠ Brda: 158).
<i>Zavičajna baština</i>	RN	»Razvijanje odgovornosti i brige o zavičaju, njegovoj kulturi, jeziku i običajima« (OŠ Brda: 153).
<i>Besida</i>	RN	»Otkrivanje značenja zaboravljenih riječi kroz istraživački rad. Prikupljanje pjesama i tekstova na čakavici. Izrada slikovne abecede zavičajnog govora. Pjevanje starih splitskih pjesama« (OŠ Dobri: 163).
<i>Dani hrvatskog jezika</i>	PN	»Istaknuti važnost očuvanja materinskog jezika, svih njegovih narječja i dijalekata. Upoznavanje s bogatom hrvatskom jezičnom baštinom i jezičnom poviješću« (OŠ Kamen – Šine: 150).
<i>Lijepom našom</i>	RN	»Surađuje s roditeljima i lokalnom zajednicom, surađuje s kulturnim ustanovama naše domovine, nabraja gradove, razlikuje narječja, nošnje i običaje« (OŠ Mertojak: 135).
<i>Lipi naš ča</i>	RN	»Razvijanje svijesti o vrijednosti hrvatske kulturne baštine, hrvatskoga jezika (zavičajnog čakavskog idioma), afirmiranje interdisciplinarnog pristupa u nastavi kroz učenje riječi čakavskoga govora, očuvanje zavičajnoga govora od zaborava« (OŠ Lokve – Gripe: 111).
<i>Mjesec hrvatskoga jezika u našoj školi</i>	na razini škole	»Njegovanje hrvatskog standardnog jezika i zavičajnih govora« (OŠ Lokve – Gripe: 88).

⁹ RN = razredna nastava, PN = predmetna nastava.

Aktivnost	Obrazovna razina	Oblikovanje aktivnosti s usmjerenjem na zavičajni idiom
<i>Da se ne zaudobi naše lipo ča</i>	RN	»Uočiti razliku između standardnog i zavičajnog govora, pravilno izgovarati riječi zavičajnog govora, napisati pjesmu ili priču na zavičajnom govoru, izreći vlastito mišljenje, doživljaj, stav zavičajnim govorom« (OŠ Lučac: 112).
<i>Neka nova dica za »Izgubljenu generaciju«</i>	RN	»Razvijati razumijevanje, zanimanje, poštovanje i skrb za književnu i jezičnu baštinu i običaje našega zavičaja, uočiti razliku između standardnog i zavičajnog govora, pravilno izgovarati riječi zavičajnog govora« (OŠ Lučac: 112).
<i>Mjesec hrvatske knjige – Književnost bez granica</i>	na razini škole	»Upoznati učenike s djelima Miljenka Smoje, upoznati učenike s govorima čakavskoga narječja, prevoditi čakavštinu na standard i izraditi rječnik« (OŠ Manuš: 40).
<i>Međunarodni dan školske knjižnice »Naše malo misto«</i>	RN	»Interpretativno čitanje na dijalektu« (OŠ Manuš: 41).
<i>Manuški pričigin</i>	na razini škole	»Potaknuti učenike na upotrebu čakavskog govora i starih splitskih riječi da se otmu zaboravu« (OŠ Manuš: 43).
<i>Zavičajna abeceda</i>	RN	»Razvijati kod učenika svijest o važnosti zavičajnog jezika, koristiti zavičajni jezik u pisanom i usmenom izražavanju. Izrada slikovne abecede, rječnika zavičajnih riječi, jezične igre, govorenje poezije i proze na zavičajnom govoru, sudjelovanje na priredbama, izložba radova« (OŠ Marjan: 149).
<i>Lipi naš ča</i>	RN	»Razvijanje svijesti o vrijednosti hrvatske kulturne baštine, hrvatskoga jezika (zavičajnog čakavskog idioma), hrvatske tradicijske glazbe ta važnosti njihovog očuvanja afirmiranje interdisciplinarnog pristupa u nastavi kroz učenje riječi čakavskoga govora, tradicijskih igara, zavičajnih pjesama i plesova, poticanje interesa učenika za otkrivanjem leksičke, glazbene i folklorno etno baštine« (OŠ Plokite: 127).

Aktivnost	Obrazovna razina	Oblikovanje aktivnosti s usmjerenjem na zavičajni idiom
<i>Izrada slikovnog rječnika s riječima iz mjesnog govora</i>	RN	»Uočiti jezičnu raznolikost hrvatskoga jezika u užem i širem okružju. Uspoređivati vlastiti mjesni govor i narječje s hrvatskim standardnim jezikom, prepoznavati i izdvajati riječi mjesnoga govora i narječja te ih zamjenjivati riječima hrvatskoga standardnog jezika, razlikovati vlastiti mjesni govor i narječje od drugih govora i narječja« (OŠ Pujanki: 42).
<i>Za hrvatskim stolom – radionica o hrvatskim narječjima</i>	PN	»Prepoznavati hrvatska narječja i govore te njihova obilježja, izrada razredne kuharice (recepti za jela na hrvatskim narječjima obogaćena slikama ili crtežima gotovih jela ili kraja iz kojega potječe recept)« (OŠ Pujanki: 50).
<i>Kolajna</i>	PN	»Međusobno povezivanje učenika, razvijanje svijesti o kulturnoj baštini, prihvaćanje običaja, dijalektalnog govora potrebnog za bolje razumijevanje lokalnih imena pojedinih članova hranidbenih lanaca i hranidbenih mreža« (OŠ Pujanki: 83).
<i>Čitanjem do znanja</i>	RN	»Upoznavanje učenika s različitim narječjima u našoj domovini« (OŠ Pujanki: 51).
<i>Tjedan hrvatskog jezik</i>	na razini škole	»Poticati učenike na njegovanje materinskog jezika, kako standardnoga, tako i dijalektnih tekstova« (OŠ Pujanki: 185).
<i>Čitam, dakle postojim</i>	RN	»Stvaralačko pisanje (književno i na dijalektu) – poezija, proza« (OŠ Skalice: 46).
<i>Lipi naš ča</i>	RN	»Razvijanje svijesti o vrijednosti hrvatske kulturne baštine, hrvatskoga jezika (zavičajnog čakavskog idioma), hrvatske tradicijske glazbe te važnosti njihovog očuvanja, afirmiranje interdisciplinarnog pristupa u nastavi kroz učenje riječi čakavskoga govora, zavičajnih pjesama i plesova« (OŠ Split 3: 132).
<i>Dani hrvatskoga jezika</i>	PN	»Njegovanja jezika, bogatstva hrvatskih narječja i kulturne baštine« (OŠ Split 3: 156).

Aktivnost	Obrazovna razina	Oblikovanje aktivnosti s usmjerenjem na zavičajni idiom
<i>Grad mi priča</i>	RN	»Pomoću radioničkog oblika rada, rada u parovima i skupinama, istraživačkih aktivnosti u manjim skupinama, izradu slikovnice i rječnika splitskih riječi, jezičnih igara i govorenja poezije i proze na zavičajnom govoru učenici će proširiti znanje o vlastitom gradu i zavičajnom govoru« (OŠ <i>Spinut</i> : 80).
<i>Splj'ski đir</i>	RN	»Razvijati kod učenika svijest o važnosti zavičajnog jezika, koristiti zavičajni jezik u pisanom i usmenom izražavanju, primjenjivati stečena znanja o zavičajnom jeziku u svim oblicima jezičnoga izražavanja, poticati učenike na primjenu naučenoga u svakodnevnom životu« (OŠ <i>Spinut</i> : 77).
<i>Lipi naš ča</i>	RN	»Očuvanje zavičajnoga govora od zaborava s ciljem poticanja učenika na istraživanje zavičajnih riječi, izradu zavičajnog rječnika i slovarice te literarnog, glazbenog, likovnog i dramskog stvaralaštva« (OŠ <i>Trstenik</i> : 76).
<i>Ta divna splitska rič</i>	RN	»Prikupljanje pjesama i tekstova na čakavici. Otkrivanje značenja zaboravljenih riječi kroz istraživački rad. Izrada razrednog slikovnog rječnika splitskih riči. Učenje i pjevanje starih splitskih pjesama« (OŠ <i>Žnjan – Pazdigrad</i> : 213).
<i>Mačka u kampanelu</i>	RN	»Upoznati legendu bračkog mjesta Sutivan čitanjem priče, koristiti zavičajni rječnik, doživljaje iskazati likovnim, literarnim, glazbenim stvaralaštvom i uratkom u web alatu te posjetiti mjesto Sutivan kako bi doživljeno iz priče spoznali u stvarnosti« (OŠ <i>Žnjan – Pazdigrad</i> : 157).
<i>Dani hrvatskog jezika</i>	PN	»Istaknuti važnost očuvanja materinskoga jezika, svih njegovih narječja i dijalekata« (OŠ <i>Žnjan – Pazdigrad</i> : 234).

4. ZAKLJUČAK

Istraživanjem zastupljenosti čakavskoga zavičajnog idioma u dvadeset i osam osnovnih škola čiji je osnivač Grad Split dobiveni su podatci koji upućuju na to da

se u tim školama provodi zamjetan broj izvannastavnih i projektnih aktivnosti s jezičnozavičajnom sastavnicom. Kao i u otočnim školama, u gradskim su školama zastupljenije projektne aktivnosti od izvannastavnih. Utvrđen je znatan pad broja aktivnosti prelaskom iz razredne u predmetnu nastavu, što je potvrđeno i u otočnim školama. Iako su otočne škole zahvaćene prethodnim istraživanjem bile malobrojnije (sedamnaest škola), potvrđeno je da se u gradskim školama provodi manji broj takvih aktivnosti u odnosu na otočne škole. Naime, u deset od dvadeset i osam gradskih škola nije uključena nijedna aktivnost koja potiče sadržaj vezan za zavičajni idiom. U jednoj se školi provodi najviše pet aktivnosti, a najmanje jedna aktivnost. Iako su rezultati istraživanja ohrabrujući, ipak upućuju na potrebu intenzivnijim bavljenjem zavičajnim idiom u gradskim školama, pogotovo u predmetnoj nastavi. Razmotreno metodičko oblikovanje zastupljenih aktivnosti otkrilo je da je veći broj izvannastavnih aktivnosti usmjeren na obradu zavičajnoga idioma kao jednoga od oblika nematerijalne kulturne baštine, no u projektnim je aktivnostima zastupljeniji kao izdvojeni sadržaj koji se samostalno obrađuje. Zastupljene su aktivnosti raznolike i višeslojne baveći se različitim aspektima zavičajnoga idioma: stavljajući ga u odnos sa standardom, njegovom leksičkom obradom i istraživačkim pristupom prema njemu. U odnosu na otočne škole, manje je zastupljen proces prikupljanja građe na zavičajnome idiomu od starijih govornika, a time je i dokinut vid kategorije usmenosti, odnosno usmene predaje. Međutim, gradske škole više od otočnih rade na prenošenju tekstova sa zavičajnoga idioma na standard i obratno. Zastupljene su sve jezične djelatnosti s poticanjem učeničkoga stvaralaštva, a posebnim se istaknulo dramsko izražavanje. Ovim je istraživanjem dobivena šira slika o uključivanju zavičajnih idioma južne čakavštine u nastavni proces na dvama područjima, u otočnim sredinama i gradskome području. Rezultati obaju istraživanja jasno pokazuju potrebu za dodatnim naporima u očuvanju i promicanju zavičajnih idioma, osobito sustavnijim uključivanjem u školske kurikule gradskih škola. Unatoč poticajnim rezultatima nužno je dodatno osnažiti nastojanja da se zavičajni idiom održi kao vrijedan dio nematerijalne kulturne baštine.

LITERATURA

- Alerić, M. (2006). Imanentna gramatika u ovladavanju standardnojezičnom morfologijom. *Lahor*, 2, 190–206.
- Alerić, M. (2007). Jezični osjećaj i ovladavanje standardnojezičnom kompetencijom. U Đ. Blažeka (ur.). *Dijete i jezik danas: zavičajnost u nastavi hrvatskoga jezika, interkulturalnost u nastavi stranih jezika. Zbornik radova s međunarodnog stručnog i znanstvenog skupa*, 10–26. Čakovec – Osijek: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, središte u Čakovcu – Učiteljski fakultet u Osijeku.

- Berbić Kolar, E. (2015). Zavičajni idiom u nastavi Hrvatskoga jezika. U A. Suvala i J. Pandžić (ur.). *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*, 73–77. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Bežen, A. (2005). Zavičaj i zavičajnost u znanosti i obrazovanju. *Školski vjesnik*, 54, 3–4, 183–194.
- Bežen, A. (2008). *Metodika: znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Profil International.
- Božanić, J. (2014). Kultura sjećanja i strategija zaborava. *Godišnjak Titius*, 6–7, 339–350.
- Božanić, P. (2021). Morfološke i sintagmatske specifičnosti vokativnih obilježja splitske čakavštine 20. stoljeća. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 49, 1–2, 85–114.
- Božanić, P. (2023). Čakavski zavičajni idiom u izvannastavnim i projektnim aktivnostima otočnih osnovnih škola. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 51, 1–2, 153–180.
- Brešan Ančić, T. (2024). Morfološka obilježja promjenjivih riječi u Smojinu *Velon mistu*. U Nigoević, M. i Runjić-Stoilova, A. (ur.). *Smojinih 100. Monografija u povodu 100. godišnjice rođenja Miljenka Smoje*, 75–92. Split – Zagreb: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet – Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Finka, B. (1971). Čakavsko narječje. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 1, 1, 11–71.
- Galović, F. (2014). Prilog poznavanju splitske čakavštine prve polovice 20. stoljeća. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 42, 1–2, 51–69.
- Galović, F. (2015). Jezične posebnosti jednoga splitskoga romana iz 90-ih godina XX. stoljeća. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 43, 1–2, 75–104.
- Galović, F. (2018a). O govoru starijih Splićana. U Jutronić, D. (ur.). *Spliske riči. Rječnik: hrvatski standardni jezik – splitski govor*, 13–25. Split: Ogranak Matice hrvatske u Splitu.
- Galović, F. (2018b). Dijalektološke zamjedbe o mjesnome govoru Slatina na otoku Čiovu. *Ethnologica Dalmatica*, 25, 1, 137–145.
- Galović, F. i Jutronić, D. (2021). Phonological and morphological characteristics in the speech of older generation in Split. *Kroatologija*, 12, 1, 29–66.
- Galović, F. i Togonal, M. (2021). Šjora Vinka gre u spizu: Govor grada Splita u kratkim pričama Dunje Kalilić. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 49, 1–2, 51–84.
- Grahovac-Pražić, V. (2017). Zavičajni identitet u nastavi. U K. Majdzik i J. Zarek. (ur.). *Tożsamość Słowian zachodnich i południowych w świetle XX wiecznych dyskusji i polemik. Konteksty filologiczne i kulturoznawcze*, 65–81. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Gruić, I. i Rimac Jurinović, M. (2018). Dramsko izražavanje i stvaralaštvo i nastava književnosti u osnovnoj školi. U Radočaj Jerković, A. (ur.). *Komunikacija i interakcija umjetnosti i pedagogije*, 132–148. Osijek: Umjetnička akademija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Gudelj-Velaga, Z. (1997). Uvjetovanosti školske jezične prakse idiomatskim osobitostima jezične zajednice. U B. Finka (ur.). *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 10, 27–43. Zagreb.
- Hraste, M. (1948). Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale. *Rad JAZU*, 272, 123–157.

- Jelaska, Z. (2020). Složenost prepoznavanja srodnih riječi. U Jelaska, Z. i Gligorić, I. M. (ur.). *Hiniz – hrvatski inojezični*, 41–70. Zagreb – Klagenfurt: Hrvatsko filozofsko društvo – Institut für Slawistik der Alpen-Adria-Universität Klagenfurt.
- Jutronić, D. (2010). *Spliski govor: od vapura do trajekta*. Split: Naklada Bošković.
- Jutronić, D., Tomelić Ćurlin, M. i Runjić-Stoilova, A. (2016). *Libar o jeziku Marka Uvodića Splićanina*. Split: Filozofski fakultet u Splitu.
- Jutronić, D. (2018). Neke sintaktičke značajke u novelama Marka Uvodića Splićanina. *Ta-bula*, 15, 86–99.
- Jutronić-Tihomirović, D. (1986). Morfološke promjene u splitskom vernakularu – prilog teoriji jezičnih promjena. *Filologija*, 14, 153–160.
- Kapović, M. (2004). Jezični utjecaj velikih gradova. *Rasprave*, 30, 97–105.
- Koludrović, M. i Reić Ercegovac, I. (2010). Poticanje učenika na kreativno mišljenje u suvremenoj nastavi. *Odgojne znanosti*, 12, 2, 427–439.
- Lazzarich, M. (2017). *Metodika Hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet.
- Leček, I. (2001). Nerazumijevanje kajkavštine kod mladih kao prepreka očuvanju kajkavskog narječja. *Učitelj*, 1, 74–80.
- Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing i Tehnička knjiga.
- Ljubešić, M. (2015). Uloga i značenje dijalekta u projektnoj nastavi. U A. Suvala i J. Pandžić (ur.). *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*, 78–82. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Magner, T. (1976). Zapažanja o današnjem splitskom govoru. *Čakavska rič*, 6, 2, 83–92.
- Mardešić Komac, J. (2017). Splitski govor – nacionalno kulturno dobro. *Čakavska rič*, 45, 1/2, 231–240.
- Menac-Mihalić, M. i Menac, A. (2011). *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
- Mlinarević, V. i Burst Nemet, M. (2012). *Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*.
- Moguš, M. (1977). *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mužinić, A. (2022). *Jezična analiza srinjanskog govora*. Završni rad. Split: Sveučilište u Splitu – Filozofski fakultet.
- Nemeth-Jajić, J. (2018). *Hrvatski jezik u nastavi*. Split: Redak.
- Nemeth-Jajić, J. i Božanić, P. (2022). Jezikoslovni nazivi u suvremenim udžbenicima hrvatskoga jezika. *Školski vjesnik*, 71, 1, 124–138.
- Nemeth-Jajić, J. i Prvulović, P. (2012). Zavičajni (čakavski) govor u razrednoj nastavi. *Školski vjesnik*, 61, 3, 83–88.
- Pejić Papak, P. i Vidulin, S. (2016). *Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Puljak, L. (2011). Uloga zavičajnoga idioma u razvoju jezičnokomunikacijske kompetencije učenika mlađe školske dobi. *Croatian Studies Review*, 7, 293–305.
- Puzić, S. (2015). Školski kurikulumi u Hrvatskoj: primjeri i iskustva. U B. Baranović (ur.). *Školski kurikulum: teorijski i praktični aspekti*, 63–86. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

- Stakić, M. i Maričić, S. (2021). Interdisciplinarni pristup učenju kroz projektnu nastavu u mlađim razredima osnovne škole. U N. Kovač, A. Sila, T. Štemberger i M. Volk (ur.). *Medpredmetno povezovanje: pot do uresničavanja vzgojno-izobraževalnih ciljev / Cross-curricular integration: the path to the realisation of educational goals*, 55–67. Kopar: Založba Univerze na Primorskem.
- Šiljković, Ž., Rajić, V. i Bertić, D. (2007). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. *Odgojne znanosti*, 9, 2, 133–145.
- Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tomelić, M. (2000). Splitska čakavština u tekstovima Ivana Kovačića. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 28, 1–2, 71–127.
- Tomelić Ćurlin, M. i Runjić-Stoilova, A. (2008). Morfološke jezične značajke splitske čakavštine Marka Uvodića Splićanina, 1, 75–88.
- Tomelić Ćurlin, M. i Runjić-Stoilova, A. (2010). Prozodijska obilježja splitske čakavštine kroz tri generacije. U M. Brdar, G. Buljan, M. Omazić i V. Pavičić Takač (ur.). *Prostor i vrijeme u jeziku: jezik u prostoru i vremenu*, 259–271. Zagreb i Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera.
- Turza-Bogdan, T. (2009). Stavovi nastavnika o kajkavskome narječju. *Hrvatski*, 7, 1, 173–192.
- Visinko, K. (2010.) *Jezično izražavanje u nastavi Hrvatskoga jezika – Pisanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Visinko, K. (2022). Slušanje u nastavi hrvatskoga jezika. *Hrvatski*, 20, 2, 95–113.
- Visković, I. (2016). Projektna nastava kao područje unaprjeđenja kvalitete škole. *Školski vjesnik*, 65, 381–391.
- Vulić, S. (2008). Sociolingvistička situacija u gradu Splitu i okolici. U M. Falski i M. Kryskamur (ur.). *Miasto w kulturze chorwackiej / Urbano u hrvatskoj kulturi*, 229–338. Varšava: Wydano nakładem Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Vulić, S. (2015). Hrvatski dijalekti i mjesni govori u nastavi. U A. Suvala i J. Pandžić (ur.). *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*, 78–82. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.

IZVORI

- OŠ Blatine – Škrape (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–231). <<http://os-blatine-skrape-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Bol (2024). *Kurikul OŠ Bol* (str. 1–52). <<http://os-bol.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Brda (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–200). <<http://os-brda-st.skole.hr/>> pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Dobri (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–330). <<http://os-dobri-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Lokve – Gripe (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–151). <<http://os-lokve-gripe-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Kamen – Šine (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–178). <<http://os-kamen-sine-st.skole.hr/>> pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Kman – Kocunar (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–150). <<http://os-kman-kocunar-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).

- OŠ Lučac (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–150). <<http://os-lucac-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Manuš (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–136). <<http://os-manus-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Marjan (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–225). <<http://os-marjan-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Mejaši (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–223). <<http://os-mejasi-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Meje (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–). <<http://os-meje-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Mertojak (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–305). <<http://os-mertojak-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Plokite (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–158). <<http://os-plokite-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Pojišan (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–249). <<http://os-pojisan-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Pujanki (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–278). <<http://os-pujnaki-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Ravne njive – Neslanovac (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–131). <<http://os-ravnenjive-neslanovac-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Slatine (2024). *Kurikulum Osnovne škole Slatine* (str. 1–195). <<http://os-slatine.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Skalice (2024). *Kurikul* (str. 1–158). <<http://os-skalice-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Split 3 (2024). *Kurikulum OŠ Split 3* (str. 1–251). <<http://os-split-tri-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Spinut (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–179). <<http://os-spinut-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Srinjine (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–125). <<http://os-srinjine.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Stobreč (2024). *Školski kurikulum Osnovne škole Stobreč* (str. 1–154). <<http://os-stobrec.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Sućidar (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–170). <<http://os-sucidar-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Trstenik (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–137). <<http://os-trstenik-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Visoka (2024). *Školski kurikulum* (str. 1–165). <<http://os-visoka-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Žrnovnica (2024). *Kurikulum Osnovne škole Žrnovnica* (str. 1–128). <<http://os-zrnovnica-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).
- OŠ Žnjan – Pazdigrad (2024). *Školski kurikulum Osnovne škole Žnjan – Pazdigrad* (str. 1–267). <<http://os-znjan-st.skole.hr/>> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.).

MREŽNI IZVOR

Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske (2024). *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske*. <<https://registar.kulturnadobra.hr/>> (pristupljeno 2. listopada 2024.).

THE NATIVE CHAKAVIAN IDIOM IN PRIMARY SCHOOLS IN SPLIT, CROATIA

Summary

The paper examines the representation of the native idiom in the school curricula of twenty-eight elementary schools in the city of Split in the form of extra-curricular and project activities. Study has been conducted using mixed research. The first part of research investigates the ratio of representation of the mentioned activities regarding the criteria of collective presence and individual presence of the native Chakavian idiom. The representation of activities is also observed regarding the level of education, i.e. class and subject teaching. The data are compared with existing research on the representation of extracurricular content in island schools to conclude the level of inclusion of the native language component in the larger urban environment and smaller towns. The second part of the research includes the analysis of the methodological formation of the represented activities. The obtained data point to the need for additional efforts in the preservation and promotion of native idioms.

Key words: *Croatian language teaching, native idiom, school curriculum.*

IL DIALETTO CIACAVO NELLE SCUOLE ELEMENTARI DI SPALATO

Riassunto

Nell'articolo si esamina la presenza dell'idioma locale nei curricula scolastici di ventotto scuole elementari della città di Spalato sotto forma di attività extrascolastiche e di progetti. Si è svolta una ricerca di carattere misto. Nella prima parte si è indagata la proporzione della presenza delle attività citate a livello collettivo e singolo. Si è considerata anche la presenza delle attività rispetto al livello d'istruzione, ovvero alla scuola elementare e alla scuola media. I dati sono stati confrontati con quelli di una ricerca preesistente sulla presenza dei contenuti extrascolastici nelle scuole insulari per potere trarre le dovute conclusioni sull'includere la componente linguistica locale nei centri urbani maggiori e nelle località minori. La seconda parte della ricerca comprende l'analisi della formulazione metodica delle attività presenti. I dati ottenuti suggeriscono la necessità di ulteriori sforzi nella tutela e nella promozione degli idiomi locali.

Parole chiave: *insegnamento della lingua croata; curriculum scolastico; idioma locale.*

Podatci o autorici

Petra Božanić doktorandica je i naslovna asistentica na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta u Splitu. Područja njezina interesa obuhvaćaju: metodiku nastave hrvatskoga jezika, povijest hrvatskoga jezika i gramatologiju.

E-adresa: petboz@ffst.hr

bozanic.petra@gmail.com